

Barbro Sundback úr Álandi:

Sjálvstýrismálið køvir javnstøðu

– Taka vit javnstøðuspurningin sum eitt samfelagsmál, er tað eisini uppgávan hjá mannfolki at vera við at javna ójavnann. Men spurningurin um valdsbýtið verður alla tíðina til ein ríkisrættarligur spurningur. Sum eitt yvirrætt prinsipp, meðan alt annað hevur minni týdning. Í mínum hugaheimi er sjálvstýri eitt instrument fyri fáa økt fólkaraði, meiri javnstøðu, betri umhvørvispolitikk, betri mentunarlív, og ikki sum eitt mál í sjálvum sær, sigur Barbro Sundback, sum hevur umboðað javnaðarflokkinn í álandska tinginum seinastu 20 árin

TURIÐ KJOLBRO

Barbro Sundback er tann kvinnan, ið hevur drúgvastu royndirnar í álandskum politikki. Hon er útbúgvin sálfrøðingur og er orðførari í álandska stovninum Fredsinstitut, har tey arbeiða eitt nú við granskning innan sjálvstýri, trygdarpolitikk, minnilutasurningar og -mentanir.

Um vikuskiftið hevur hon tikið lut í Norðurlandsku Javnstøðaráðstevnunni, sum Norðurlandska Ráðharraráðið skipaði fyri í Norðurlandahúsinum, bæði sum áhoyrari og sum fyllestrahaldari um evnið »kyn og mál«.

– Samanbera vit Áland, Føroyar og Grønland siggja vit, at stóðan viðvíkjandi javnstøðu millum kynini er nógv øðrvísi enn í teim stóru norðurlondunum. Og hvør er orsökini til tað? Vit kunnu seta spurnartekin við, um kvinnur í smátjóðunum hava somu atgongd til politikk og vald sum menn í mun til stóru tjóðirnar. Høvdur lutalið millum kynini nakran týðning fyri politikk, hevði politikkurin í Føroyum verið øðrvísi um 4 menn og 28 kvinnur søtu í Løgtinginum til dømis, sigur Barbro Sundback.

Í álandska tinginum er stóðan frægari viðvíkjandi kvinnuumboðan enn í tí føroyska, har eru 30 tinglimir, harav 7 eru konufólk.

– Umboðan er eitt, men spurningurin er, hvørjar ressursir javnstøðuarbeiðið hevur. Eru lógir, nevndir, ráð, og ikki minst pengar, sum serstakliga stuðla kvinnunum, til taks, soleiðis at kvinnur hava møguleika at taka lut í politikki, sigur Barbro Sundback.

Kynskvotering

Álandska javnstøðulógin varð samtykt miðskeiðis í áttatiárunum og hon minnir nógv um ta fínsku. Umframt hevur tann álandska javnstøðulógin ásetingar, sum banna kynsdiskrimineringandi lýsingar. Og tað er við fyrirmynd úr teirri norsku javnstøðulógini.

– Við javnstøðulógini hava vit fingið kynskvotering og tað hevur ført við sær

broytingar í álandska samfelagið. Í politiska kjakinum og yvirhøvur í samfelagskjakinum eru allir politikarar nú noyddir til at taka javnstøðuspurningin við. Tað er ikki longur góðtikið at hava ein politiskan flokk við bara monnum, ei heldur eina stevnuskrá, har javnstøðuspurningurin ikki stendur ovaliga. Javnstøða á Álandi verður nú fatað sum ein demokratiskur spurningur. Sjálvandi eru sjónarmiðini ymisk, men spurningurin um javnstøðu stendur ovaliga í politiska kjakinum, sigur Barbro Sundback.

Í álandskum kommunalpolitikki eru nógvir kvinnuligir leiðarar.

– Ein positiv tulkning av, hví so nógvir kvinnur taka lut í kommunalpolitikki er, at kvinnur verða stuðlaðar í at taka við valdi. Ein onnur tulkning er, at kommunalpolitikkur er ikki nógv áhugaverdur hjá monnum at takast við og tí geva teir konufólki pláss at sleppa fram.

– At kvinnupolitikarar halda fyrr upp at í politikki enn menn er tí, at tær verða gjørdar ósjónligar av mannfolki og í fjølmiðlunum og so óbeinleiðis trýstar út. Kvinnur við valoi hava lyndi til at verða kynsuttanveltaðar, hvørki kvinnur og menn vilja hava nakað við tær at gera.

– Fjølmiðlarnir fara við konufólki sum ein bólkur og við mannfolki sum ein-

staklingar. Alt sum menn gera er alment virðismikið og hevur tíðindavirði, meðan tað er øvugt við tí, konufólk havast at. Tá ið kvinnur aldri siggja kvinnur í fjølmiðlunum og tað sum tær gera verður mett at vera nakað, hvat skulu tær so halda. Tað er ikki uppgávan hjá fjølmiðlunum at endurspeglar valdsbýtið, teir eiga heldur at vísa á tað, sum ikki sæst aftur, sigur Barbro Sundback.

Nógv ósvarað

Hóast javnstøða millum kynini er nógv natúrligari í Álandi enn í Føroyum og at fleiri kvinnur taka lut bæði í kommunal- og landspolitikki har enn í Føroyum, heldur Barbro Sundback, at nógv felagseyðkenni eru í spurninginum um javnstøðu í hesum báðum smátjóðunum.

– Spurningurin um sjálvstýri eyðkennir spurningin um javnstøðu framum um onnur politisk mál. Taka vit javnstøðuspurningin sum eitt samfelagsmál, so er tað eisini uppgávan hjá mannfolki at vera við at javna ójavnann. Men spurningurin um valdsbýtið verður alla tíðina til ein spurningur millum Áland og Helsing-

fors eins og her millum Føroyar og Danmark. Sum eitt yvirrætt prinsipp, meðan alt annað hevur minni týðning. Og tað er jú heilt skeið. Í mínum hugaheimi er sjálvstýri eitt instrument fyri fáa økt fólkaraði, meiri javnstøðu, betri umhvørvispolitikk, betri mentunarlív og so framvegis. Sjálvstýri er tí ikki eitt mál í sjálvum sær. Tað er skelkandi at hoyra, at í Føroyum er eingin lóg sum tryggjar kvinnum í móðurskapinum. Tað merkir jú, at føroyskar kvinnur aldri verða figgjarliga sjálvbjargnar. Í kjaki-

num um føroyskt fullveldi er ilt at fáa eyga á, hvørjar broytingar ítøkiliga koma í. Hvussu verða rættindini hjá borgarunum tryggjað, og hvaðani skulu pengarnir koma til at varðveita vælferðarsamfelagið, tá ið tit hava fingið fullveldið. Hetta eru alt ósvaraðir spurningar.

– Og har eru tað serliga kvinnurnar, sum eru í vanda, tá ið tær ikki hava nøkur lógartryggjað rættindi. Var stóðan hjá føroyskum kvinnum øðrvísi, høvdu tær hesi natúrligu rættindi og høvdu tær verið betri umboðaðar í politikki, hevði stóðan verið ein heilt onnur. Kvinnur kunnu ikki taka lut í politikki ella vinnulívi, um samfelagið ikki tryggjar teimum, at børnini verða ansað og at onkur tekur sær um teim gomlu. Í teim stóru norðurlondunum eru kvinnur komnar til vald og út á arbeiðsmarknaðin, tí tær hava lógartryggjað rættindi, og tær eru komnar fyri at verða. Politikarar, ið hótta hesa støðuna, verða ikki valdir inn aftur á ting, sigur Barbro Sundback.

Fyrirmynd

Ríkisrættarlaga, stóðan á Álandi er heilt øðrvísi enn í Føroyum, istaðin fyri at fáa pengar úr Finnlandi, rinda álandingar finnum pengar.

– Vit hava ein heilt annan bygnað í okkara sjálvstýri. Okkara sjálvstýri byggir á altjóða rætt og øll okkara sambond við Finnland byggja á lóggeving og pragmatiskar samráðingar. Lóg-

Fjølmiðlarnir fara við konufólki sum ein bólkur og við mannfolki sum einstaklingar. Alt sum menn gera er alment virðismikið og hevur tíðindavirði, meðan tað er øvugt við tí, konufólk havast at. Tá ið tit hava fingið fullveldið, Hetta eru alt ósvaraðir spurningar.

– Og har eru tað serliga kvinnurnar, sum eru í vanda, tá ið tær ikki hava nøkur lógartryggjað rættindi. Var stóðan hjá føroyskum kvinnum øðrvísi, høvdu tær hesi natúrligu rættindi og høvdu tær verið betri umboðaðar í politikki, hevði stóðan verið ein heilt onnur. Kvinnur kunnu ikki taka lut í politikki ella vinnulívi, um samfelagið ikki tryggjar teimum, at børnini verða ansað og at onkur tekur sær um teim gomlu. Í teim stóru norðurlondunum eru kvinnur komnar til vald og út á arbeiðsmarknaðin, tí tær hava lógartryggjað rættindi, og tær eru komnar fyri at verða. Politikarar, ið hótta hesa støðuna, verða ikki valdir inn aftur á ting, sigur Barbro Sundback.

Mynd: Jens Kr. Vang

frøðiliga eru vit á jøvnum føti við Finnland. Álandska sjálvstýrið er ein fyrirmynd hjá øðrum. Føroyingar áttu at hugt nærri at, hvussu álandska sjálvstýrið og onnur sjálvstýri í ES eru hættað. Í eini prosess, sum Føroyar nú eru í, finnast altíð tjóðskaparfólk, sum siga, at loysing er tað einasta rætt. Veruleikin er jú, at heimurin minskar og vit verða meiri og meiri bundin av hvørjum øðrum. At verða eitt fullveldi krevur førleika innan so ótrúliga nógv øki og tað er í sjálvum sær ógvuliga krevjandi fyri eina lífla tjóð. Fyri mær sýnist henda loysingartørslan at vera ein sálfrøðiliga og politisk mekanisma fyri at koma burtur úr djúpu kreppuni, sigur Barbro Sundback.

Fyri mær sýnist henda loysingartørslan at vera ein sálfrøðiliga og politisk mekanisma fyri at koma burtur úr djúpu kreppuni, sigur Barbro Sundback

Mynd: Jens Kr. Vang

